

Graven rond Beyerd naar iets dat wij zelf verloren hebben laten gaan.

Het besef dat in de negentiende eeuw in Breda het Kasteel van Breda onherstelbaar is verprutst; dat de Markendaalse kerk is afgebroken en dat alle fraaie stadspoorten van Breda zo maar aan puin zijn gegooid, bezorgt mij honderd jaar of later nog altijd rillingen door mijn ziel. Maar helemaal onvergeeflijk is het toch dat we nota bene in 1956 hebben toegelaten om de Gasthuiskapel of wat daar dan nog van over was te slopen, alleen maar omdat enige bestuurlijke dwazen op het waanzinnige idee waren gekomen om een cittyring met een doorbraak in de Boschstraat te projecteren.

Eerdere plannen voorzagen zelfs in een weg die dwars door het Valkenberg en het Begijnhof zou moeten lopen, maar daar wist Monumentenzorg gelukkig een stokje voor te steken. In de jaren zeventig ontstond nieuwe commotie rond de plannen om op het Beyerdterrein een civic centre te bouwen. Dat stadskantoor met schouwburg is er overigens nooit gekomen, maar intussen waren al wel alle huizen op dit terrein door een Bredase slooplust tegen de grond gewerkt.

Boek

Het onlangs verschenen boek 'Graven rond de Beyerd', dat in de boekwinkel te koop is voor f 15,-, is niet alleen de moeite waard vanwege informatie en fraaie lay-out. Het boek signaleert ook de historische functie van deze plek met sporen van Romeinse bewoning, met een gasthuiskapel die tot de oudste bedehuizen van Breda behoorde, met een gasthuis De Beyaard, een oud kerkhof en met een zeventiende eeuws Oude Mannenhuis dat wij nu als als De Beyerd kennen. Het boek doet voorlopig verslag van wat is aangetroffen. Op de plaats waar tot 1956 de Gasthuiskapel stond, wordt nu beton gestort voor woningen en winkels.

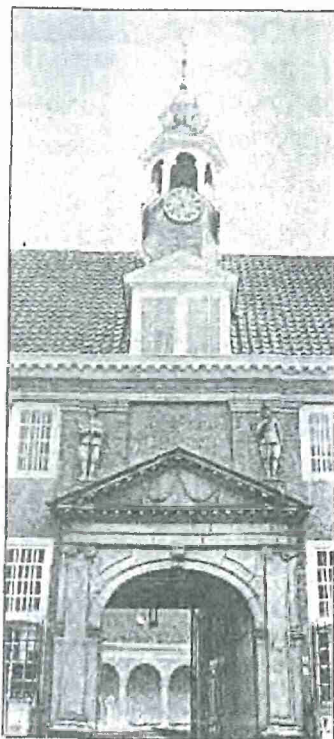
DE STAD IN MET GERARD VAN HERPEN

„Hinderlijke gaten in de bebouwing worden opgevuld”, schrijft ir. Wim Worm, „de woonfunctie wordt versterkt en de Boschstraat wordt functioneel meer bij het stadscentrum betrokken”. Allemaal tot je dienst, en woningen zijn altijd beter dan open gaten in de binnenstad, maar de bovengrondse resten van de Gasthuiskapel zijn we in 1956 door onattent gemeentelijk beleid toch maar voor eeuwig kwijt geraakt.

'Graven rond De Beyerd' is een uitgave van de gemeente Breda. J. M. F. IJsseling beschrijft de geschiedenis van het gasthuis, de gasthuiskapel en het Oude Mannenhuis De Beyerd. De stadsarcheoloog Guido Vanden Eynde doet een voorlopig verslag over de opgravingen op het Beyerd-terrein. W. Perizonius schetst op onmogelijke wijze de mogelijkheden van integratie tussen archeologie en geneeskunde, speciaal op het gebied van skelet-, schedel- en gebit-tenonderzoek.

Toegangen

Ir W. Worm van de Dienst Openbare Werken heeft een bijdrage gewijd aan de stedenbouwkundige ontwikkelingen rond De Beyerd. De wethouder van cultuur J. Hofsté tenslotte stelt in zijn voorwoord vast dat het onderzoek van groot belang kan worden genoemd, omdat het hier gaat om de toegangen van de middeleeuwse stad, in de omgeving van het gasthuis, een van de oudste instellingen van Breda.

• Achter de monumentale poort van De Beyerd is bij de restauratie in 1934 een nieuw gebouw ontstaan.

- FOTO DE STEM / JOHAN VAN GURP

Politieke bestuurders van een stad blameren zelden hun voorgangers en het werk hunner handen, zodat ook Jan Hofsté geen woorden vindt voor het destijds opruimen van de oudste kapel van Breda, de Gasthuiskapel. De Boschstraat heeft vele optaters gehad. Door de bouwplannen voor de hoek van de Boschstraat-Beyerd-Vlaszak wordt in ieder geval een gat gevuld. Een historisch gat.

Catalogus

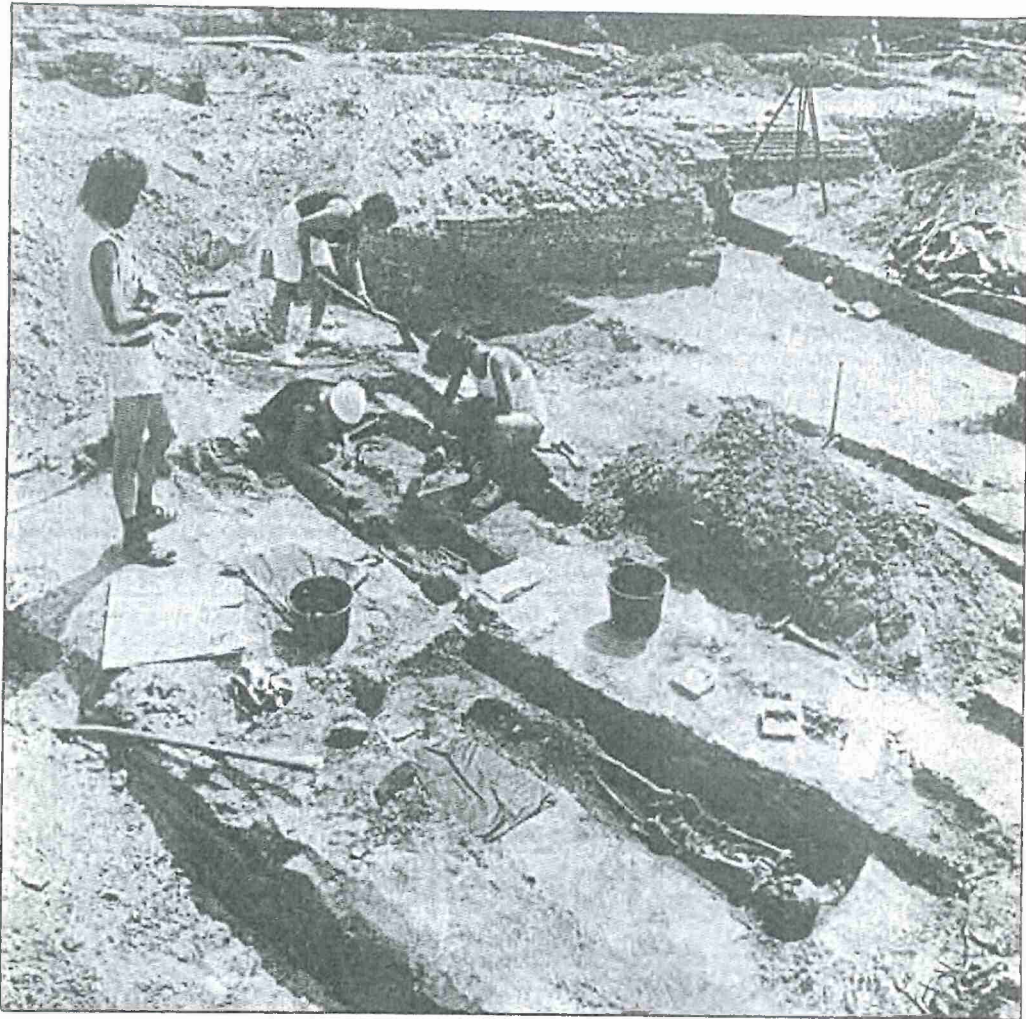
In een gesprek met Willem Oomens, Joop Ijsseling en Guido Vanden Eynde wordt mij pas duidelijk dat het boek eigenlijk de functie had moeten krijgen van een catalogus bij een tentoonstelling over de archeologische opgravingen op het Beyerd-terrein. Aangezien De Beyerd volop in de verbouwing zit, ging die tentoonstelling niet door.

Argwanend als ik ben, veronderstel ik dan onmiddellijk dat misschien daardoor het boek zo fraai kon worden uitgevoerd. Volgens Guido Vanden Eynde zal het nu wel 1992 worden voor wij in Breda iets te zien krijgen over de resul-

taten van deze belangrijke opgravingen. „Dan wordt het”, zegt de stadsarcheoloog, „een overzichtstentoonstelling van tien jaar archeologisch werk”.

Het wachten is ook op een definitieve rapportage over de opgravingen op het Beyerd-terrein. Vanden Eynde heeft in zijn vak stoïcijnsleren reageren op het verloren gaan van in archeologische zin verleidelijke plekken in de binnenstad. In het hartje van De Beyerd wordt er gegraven en gebouwd, zonder dat de stadsarcheoloog daar tijdig weet van had. En dan te weten dat die stadsarcheoloog nu juist in het kader van de grote archeologische opgravingen op het Gasthuisterrein, dolgraag zou willen graven in het centrum van het voormalige oude mannenhuis. Al was het alleen maar om aan de weet te komen of op de plaats van de huidige Beyerd misschien nog fundamenten van een ouder gasthuis te vinden zijn. Hem wacht een nieuw karwei bij

• De Boschstraat met rechts nog een streepje van de Beyerd en de Vlaszak, voordat (links) de grote doorbraak tot stand kwam. Foto dateert uit 1962.

- FOTO HANS CHABOT

• Graven op het kerkhof van de Gasthuiskapel bij De Beyerd.

- FOTO DE STEM / DICK DE BOER

het Huis van Brecht en in het Valkenberg, waar de stadsmuur ter plekke kan worden gesitueerd.

Kapel

In het boek 'Graven rond De Beyerd' zijn het vooral de prachtige kaarten die duidelijk maken dat zich hier een belangrijk middeleeuws complex heeft bevonden. Centraal in die verkenning is altijd weer de Gasthuis- of Maria-kapel, die in haar oudste stadium misschien al in de twaalfde eeuw of nog vroeger hier moet hebben gestaan.

Wat mij, nog meer dan het vinden van skeletten op een oud kerkhof, in deze archeolo-

gische operatie fascineert, is dat je uit de sporen in de aarde exact kunt aflezen hoe uit een houten kapel uit de dertiende eeuw een romaanse kapel ontstond en dat uit die kapel klaarblijkelijk een gotische kruiskerk tot stand kwam.

Op de kaarten in het boek staan afbeeldingen van de Gasthuiskapel. Blaeu tekent een spitse toren in 1649 en op een van de schetskaarten van Van Broekhuysen uit het begin van de achttiende eeuw is een korte toren zichtbaar. Volgens IJsseling is de kapel al in de zestiende eeuw voor militaire doeleinden gebruikt. Na 1637 is zij nog enige tijd door de Waalse en de Engels

Hervormde gemeente in gebruik geweest. In de negentiende eeuw is de kerk marechausseekazerne geweest, tot in 1956 het gebouwtje moest wijken voor een cityring.

Brand

Guido Vanden Eynde: „Het terugvinden van de fundamenten van die kerk biedt ons de gelegenheid om toch eens na te denken over wat we verloren hebben laten gaan. Archeologie is aan de ene kant een spannend jongensboek voor velen, schatten vinden die ons bodemarchief vormen, maar anderzijds zitten er ook onontkoombare dramatische kanten aan.”

Joop IJsseling: „De stad moet zich natuurlijk kunnen ontwikkelen, ook op historisch belangrijke plaatsen. Voor een stad als Breda is archeologie daarom van zo grote betekenis omdat er zich een groot gat bevindt in de vroegste ontwikkelingsgeschiedenis van Breda. Het stadsarchief is immers, bij de grote brand van 1534 volledig verloren gegaan. Archeologisch onderzoek is juist daardoor onmisbaar. Op het terrein van een zo mysterieuze instelling als de gods-of gasthuizen in Breda was stelselmatig onderzoek van groot belang geweest”.

Het onderzoek heeft aangetoond dat Breda, op de plek waar nu de betonmolen al weer driftig draait, behalve een kapel ook bebouwing in de Romeinse tijd moet hebben bestaan. Over het boek en over die vondsten vertel ik U volgende week graag iets meer.